

1. METHODOLOGIE

1.1 Nieuwe schattingsmethode van het aantal werknemers in de nationale rekeningen

1.1.1 Inleiding

De werkgelegenheidsstatistieken die in de nationale rekeningen zijn vervat, berusten op de gegevens die het federale Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid (MTA) verspreidt. Om beter in te spelen op de snelle ontwikkeling van de arbeidsmarkt en de veranderingen in de internationale normen, heeft het MTA zijn methodologie grondig herzien. Doordat ze het mogelijk maakt de werkgelegenheidssituatie van personen nauwkeurig te registreren en eventuele dubbeltellingen uit te schakelen, heeft de Kruispuntbank van de sociale zekerheid¹ op doorslaggevende wijze bijgedragen tot de verbetering van de ramingsmethode.

In nauwe samenwerking met het MTA en de andere instellingen die betrokken zijn bij de opmaak van de arbeidsmarktstatistieken (Nationale Bank van België, Federaal Planbureau, Nationaal Instituut voor de Statistiek, Rijksdienst voor Sociale Zekerheid, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) heeft ook het Instituut voor de Nationale Rekeningen de werkgelegenheidscijfers in de nationale rekeningen aangepast. De nieuwe resultaten berusten op een ramingsmethode die overeenstemt met de voor andere belangrijke aggregaten - in het bijzonder de loonsom en de toegevoegde waarde - gebruikte methode en vervangen de voorlopige statistieken die tot op heden werden gepubliceerd.

1.1.2 De tot heden toegepaste ramingsmethode van het aantal werkzame personen

Sinds de invoering van het ESR 1995 in de Belgische nationale rekeningen, in april 1999, werd een voorlopige methode gebruikt om te voldoen aan de nieuwe Europese vereisten in het vlak van werkgelegenheidsstatistieken. Die methode berustte op de door het MTA opgestelde jaarlijkse werkgelegenheidsstatistieken en op de kwartaalstatistieken van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). De door het INR opgemaakte werkgelegenheidsstatistieken vormden in zekere zin een vervroegde kwartaalraming van de door het MTA gepubliceerde statistieken.

Die oplossing had een voorlopig karakter aangezien zij leemtes vertoonde die zowel het totaal aantal werkzame personen als de verdeling per bedrijfstak konden beïnvloeden:

¹ In de Kruispuntbank worden de van de verschillende sociale-verzekeringsinstellingen afkomstige gegevens gekruist aan de hand van het rijksregister.

- de raming van het totaal aantal loontrekkenden werd bemoeilijkt doordat de cijfergegevens van de sociale-zekerheidsinstellingen waarop de MTA-berekeningen waren gebaseerd, betrekking hadden op het aantal arbeidsplaatsen; op grond van hypothesen trachtte het MTA, op een onrechtstreekse wijze, het aantal werkzame personen voor zijn werkgelegenheidsstatistieken te bepalen;
- de indeling van de werkgelegenheid naar bedrijfstak kon moeilijk worden verzoend met de opsplitsing van de toegevoegde waarde en de loonsom in de nationale rekeningen, wegens het gebruik van verschillende statistische basiseenheden² en een repertorium van productie-eenheden in de nationale rekeningen³.

1.1.3 Nieuwe methode

Uit de gebreken van de tot nu toe gevolgde, voorlopige oplossing werd de voornaamste doelstelling van de nieuwe methode afgeleid: het verzoenen van de methode voor de raming van de werkgelegenheidsstatistieken met die welke van toepassing is voor de andere aggregaten van de nationale rekeningen. Zowel de raming van de gesalarieerde werkgelegenheid als die van de werkgelegenheid van zelfstandigen werden herzien.

1.1.3.1 Gesalarieerde werkgelegenheid

1.1.3.1.1 Definitie

Het Internationaal Arbeidsbureau, dat terzake gezaghebbend is, omschrijft een loontrekkende als een werknemer die tewerkgesteld is in het kader van een arbeidsrelatie gekenmerkt door een verhouding van ondergeschiktheid. In ruil voor zijn arbeid ontvangt hij een loon in baar geld of in natura. Tijdens de referentieperiode (doorgaans een week) moet de activiteit ten minste gedurende een uur worden uitgeoefend.

1.1.3.1.2 Informatiebronnen

Omdat ze reeds worden gebruikt voor de raming van de loonsom en vrijwel volledig zijn, vormen de

² De vestiging in de statistieken van het MTA en de RSZ, en de onderneming in de nationale rekeningen.

³ De verdeling per bedrijfstak van de nationale rekeningen berust op die van het repertorium van de productie-eenheden dat het NIS voor rekening van het INR opstelt, terwijl de statistieken van het MTA worden opgesplitst op grond van de indeling volgens de RSZ.

administratieve gegevens die de RSZ en de RSZPPO⁴ verzamelen de bevoorrechte basisbronnen voor de raming van de gesalarieerde werkgelegenheid. Tot dusver konden ze echter niet exhaustief en in detail worden aangewend omdat er slechts gegevens beschikbaar waren over het aantal arbeidsplaatsen (cf. De tot heden toegepaste ramingsmethode van het aantal werkzame personen). Dankzij de recente ontwikkeling van een databank LATG⁵ en het aanleggen van volledige kwartaalbestanden sedert 1995, is de situatie veranderd: op grond van de RSZ-statistieken kan men voortaan het aantal werknemers onmiddellijk tellen. De LATG-gegevens, die opgesteld zijn via een centralisatie van de verschillende bedrijfsaangiften, gebruiken immers de persoon als statistische eenheid en maken het mogelijk alle aan het aantal arbeidsplaatsen verbonden problemen van dubbeltelling te voorkomen.

In hun huidige vorm bieden die statistieken de gelegenheid om voor de gesalarieerde werkgelegenheid een aanpak te hanteren die volledig vergelijkbaar is met de voor de andere aggregaten van de nationale rekeningen gebruikte methode. De statistieken, die ontleend zijn aan de kwartaalaangiften van de werkgevers, zijn immers beschikbaar op het niveau van de basiseenheid van de nationale rekeningen, namelijk de onderneming.

1.1.3.1.3 *Compilatie*

De methode voor het opstellen van de Belgische nationale rekeningen berust op twee basisprincipes: het systematische gebruik van een repertorium van productie-eenheden, dat gebaseerd is op een bedrijfsregister, en de maximale benutting van administratieve gegevens, aangevuld met statistische informatie en enquête-resultaten. Zoals voor de andere aggregaten van de nationale rekeningen worden de nieuwe werkgelegenheidscijfers van het MTA en die het INR overneemt, verkregen door de individuele gegevens van de ondernemingen over het aantal loontrekkenden te aggregeren volgens de kenmerken - bedrijfstak en institutionele sector - die in het repertorium zijn opgenomen, teneinde de coherentie van de resultaten te verzekeren. Die individuele gegevens zijn vooral ontleend aan de databanken van de RSZ en de RSZPPO.

Bovendien vindt een correctie plaats om werknemers die zowel aan de RSZ als aan de RSZPPO zijn onderworpen, slechts één maal te tellen. Die correctie berust op het met elkaar in verband brengen, aan de hand van het rijksregisternummer, van de personen die worden ondervraagd in het kader van de enquête naar de arbeidskrachten en de informatie of ze al dan niet onderworpen zijn aan beide sociale-verzekerings-

instellingen: voor elke bedrijfstak wordt het aandeel van de bij beide instellingen geregistreerde werknemers geëxtrapoleerd naar de reële populatie van de RSZ-bestanden en hiervan afgetrokken.

Een supplementaire correctie wordt aangebracht om dubbeltellingen tussen loontrekkenden en zelfstandigen te vermijden: op grond van gegevens uit de Kruispuntbank van de sociale zekerheid worden de werknemers weggelaten wier activiteit als loontrekkende bijkomstig is ten opzichte van een hoofdactiviteit als zelfstandige.

De van de RSZ en de RSZPPO verkregen inlichtingen stemmen echter niet helemaal overeen met de begrippen van de nationale rekeningen. Het aldus verkregen aantal loontrekkenden wordt aangevuld met drie categorieën:

- de werknemers die niet onderworpen zijn of onder andere sociale-verzekeringsinstellingen vallen (zeevarenden, huishoudelijk personeel, werknemers met een PWA-overeenkomst⁶, mijnwerkers, geestelijken⁷, enz.), voor wie een raming wordt gemaakt op basis van specifieke statistische gegevens;
- de jobstudenten, die worden geregistreerd in een afzonderlijk RSZ-bestand;
- het zwartwerk, dat wordt geraamd in samenhang met de correcties in de berekening van de toegevoegde waarde en de loonsom in de nationale rekeningen.

De uitzendkrachten, die behoren tot de bedrijfstak diensten aan ondernemingen, worden op een speciale manier behandeld. Aangezien hun registratie in de databank van de RSZ problemen oplevert⁸, wordt hun aantal afgeleid uit het verloop van het aantal gewerkte uren in de uitzendsector.

De som van die verschillende categorieën vormt de binnenlandse gesalarieerde werkgelegenheid zoals die door het MTA wordt gepubliceerd. Het gaat om een raming van de werkgelegenheidssituatie aan het einde van het kwartaal, die het voordeel biedt dat de in en uitstroom van personeel tijdens het kwartaal buiten beschouwing blijft. Die raming strookt perfect met de doelstelling van een sociale statistiek zoals het MTA die

⁶ PWA: Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap.

⁷ Vanaf 1996 in de RSZ-gegevens vervat.

⁸ Wegens de bijzonder snelle ontwikkeling van het statuut van de uitzendkrachten en de vastgestelde tekortkomingen die daaruit voortvloeien met betrekking tot de aangifte van het beëindigen van de overeenkomst, kunnen in de situatie aan het einde van een kwartaal zoals die blijkt uit de administratieve statistieken van de RSZ, uitzendkrachten begrepen zijn die weliswaar gewerkt hebben in de loop van het kwartaal, maar niet langer onder contract staan aan het einde van het kwartaal; het is met andere woorden mogelijk dat de basisstatistieken het aantal personen overschatten die aan het einde van het kwartaal in die bedrijfstak werkzaam zijn.

⁴ Registreert de gegevens betreffende de lokale overheids - diensten (gemeentelijke en provinciale).

⁵ LATG: "Loon- en ArbeidsTijdGegevens".

opstelt en die bedoeld is om een arbeidsmarktsituatie op een gegeven ogenblik te beschrijven.

De werkgelegenheidsstatistiek uit de nationale rekeningen streeft een andere doelstelling na. Aangezien ze gekoppeld is aan stroomvariabelen zoals de toegevoegde waarde en de loonsom, kan de situatie aan het einde van het kwartaal niet representatief worden geacht voor het kwartaal. Het ESR 1995 raadt aan een kwartaal-gemiddelde te gebruiken. In de Belgische nationale rekeningen is dat het rekenkundige gemiddelde van de situaties aan het einde van het beschouwde kwartaal en het einde van het daaraan voorafgaande kwartaal.

De nationale gesalarieerde werkgelegenheid wordt verkregen door het saldo van de grensarbeiders toe te voegen.

1.1.3.2 Werkgelegenheid van zelfstandigen

De raming van de werkgelegenheid van zelfstandigen, die eveneens berust op de beschikbare administratieve gegevens, wordt verkregen door een compilatie van de statistieken van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ). Van de verschillende door het RSVZ opgestelde categorieën (zelfstandigen in hoofdberoep en zelfstandigen als nevenactiviteit, personen actief na de pensioenleeftijd, helpers in hoofdberoep en helpers als nevenactiviteit), werden er twee in aanmerking genomen door het MTA: de personen die een zelfstandige activiteit als hoofdberoep uitoefenen en de gepensioneerde zelfstandigen⁹.

Bij dat totaal worden alle helpers gevoegd, ongeacht of ze bezoldigd zijn of niet¹⁰. In de Belgische nationale rekeningen worden alle helpers, zelfs de bezoldigde beschouwd als zelfstandigen. Hun eventuele wedde, die als een voorschot op hun aandeel in de winst wordt

beschouwd, is niet opgenomen in de loonsom, maar wel in het bruto-exploitatieoverschot en het gemengde inkomen.

Voorlopig wordt enkel het totaal aantal zelfstandigen in de nationale rekeningen opgenomen; inspanningen worden geleverd om een verdeling naar bedrijfstak te berekenen die coherent is met de andere aggregaten van de nationale rekeningen.

1.1.4 Nieuwe resultaten: vergelijking met de tot op heden gepubliceerde gegevens

1.1.4.1 Gesalarieerde werkgelegenheid

Wat de gesalarieerde werkgelegenheid betreft, wijken de resultaten op basis van de nieuwe, volledige en gedetailleerde methode af van de tot op heden door het MTA gepubliceerde en in de nationale rekeningen opgenomen administratieve cijfers, zowel inzake niveau als inzake verloop.

1.1.4.1.1 Resultaten inzake niveau

De hiernavolgende tabel vergelijkt de nieuwe resultaten met de tot op heden in de nationale rekeningen gepubliceerde statistieken voor de gesalarieerde werkgelegenheid. Voor het jaar 2001 beloopt het verschil ongeveer 180 000 personen. Dat verschil kan nagenoeg volledig worden toegeschreven aan de bedrijfstakken van de diensten, met omvangrijke opwaartse herzieningen in de handel (75 000 personen) en in de diensten aan ondernemingen (155 000 personen), die gedeeltelijk worden gecompenseerd door een neerwaartse correctie in de diensten aan gezinnen (bijna 60 000 personen). De herziening voor de diensten aan gezinnen is ten dele te verklaren door een nieuwe raming - op basis van de verzekeringscontracten - van het aantal als huis- en dienstpersoneel tewerkgestelde personen.

Binnenlandse gesalarieerde werkgelegenheid in 2001 volgens de oude en de nieuwe cijfers

	Vorige publicaties	Huidige publicaties	Verschillen
<i>In duizenden personen</i>			
Landbouw, jacht, visserij en bosbouw	21	28	7
Industrie en energie	657	652	-5
Bouwnijverheid	189	189	0
Handel, vervoer en verkeer	731	806	75
Financiële activiteiten, onroerende goederen en overige diensten aan bedrijven	347	502	155
Overheid en onderwijs	745	753	8
Diensten aan gezinnen	592	535	-57
Totaal	3 283	3 466	183

⁹ Aangezien het aantal personen dat het RSVZ in die categorie opneemt heel wat groter is dan het aantal zelfstandigen van ouder dan 65 jaar zoals geraamd op basis van de enquête naar de arbeidskrachten, werd op grond van de inkomensaangifte binnen die categorie een selectie gemaakt.

¹⁰ Het MTA maakt een onderscheid tussen bezoldigde en niet-bezoldigde helpers: de eerstgenoemden worden ingedeeld bij de gesalarieerde werkgelegenheid, de anderen bij de zelfstandigen.

Groei van de gesalarieerde werkgelegenheid volgens de oude en de nieuwe cijfers^(*) en volgens de basisgegevens

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gecumuleerd verloop 1995-2001
<i>Veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar</i>							
Vorige publicaties	0,4	1,0	1,7	1,9	2,0	1,5	8,9
Huidige publicaties	0,3	1,2	2,4	1,8	2,4	1,9	10,4
Basisgegevens RSZ en RSZPPO ^(**)	0,2	1,1	2,2	1,8	2,5	2,0	10,2

(*) De gegevens over het aantal jobstudenten en hun loonmassa konden slechts vanaf 1997 worden opgenomen. Derhalve vertonen de werkgelegenheidsstatistieken in de nationale rekeningen een breuk in de reeksen in 1997 (ten belope van 15 000 eenheden).

(**) De cijfers werden gecorrigeerd voor overlappingsen en uitzendkrachten en voor de breuk in de reeksen als gevolg van de invoering van jobstudenten op basis van een afzonderlijk RSZ-bestand vanaf 1997.

De opwaartse herziening van het aantal loontrekkenden kan grotendeels worden toegeschreven aan de beschikbare nieuwe informatie over het aantal personen, die de verschillende per bedrijfstak opgestelde hypothesen die het MTA hanteerde voor de overgang van het aantal arbeidsplaatsen naar het aantal personen, vervangt. De herziening wordt volledig bevestigd door de basisgegevens: alleen al bij de RSZ en de RSZPPO samen zijn bijna 3 400 000 personen geregistreerd, waaraan dan nog de niet in deze twee administratieve bronnen opgenomen categorieën moeten worden toegevoegd.

1.1.4.1.2 Resultaten inzake verloop

Wat het verloop van het aantal werknemers betreft, zijn de verschillen tussen de oude en de nieuwe methode weliswaar kleiner dan voor de niveaus, maar, zoals blijkt uit de vergelijking in onderstaande tabel, zijn ze evenmin te verwaarlozen.

Het jaarlijkse ecart schommelt tussen -0,1 en 0,7 procentpunt. Gecumuleerd over het geheel van de periode 1995-2001 belooft het 1,5 procentpunt: volgens

de nieuwe cijfers belooft de stijging van de gesalarieerde werkgelegenheid 10,4 pct., tegen 8,9 pct. in de voorafgaande publicaties.

Het volgens de nieuwe methode opgetekende verloop kan grotendeels worden verklaard door de ontwikkeling van de administratieve basisgegevens, namelijk de gegevens van de RSZ en de RSZPPO. Uit een vergelijking van de groei van het aantal werknemers volgens de nieuwe methode met de rechtstreeks in de administratieve bestanden opgetekende groei blijkt dat de jaarlijkse verschillen niet groter zijn dan 0,2 procentpunt. Gecumuleerd over de periode 1995-2001 bedraagt het ecart slechts 0,2 procentpunt.

1.1.4.2 Zelfstandige werkgelegenheid

De nieuwe resultaten over de zelfstandige werkgelegenheid sluiten nauw aan bij de tot dusver gepubliceerde gegevens: in 2001 bedroeg het verschil zelfs minder dan 1 000 personen. Ook wat het verloop in de tijd betreft, blijven de resultaten vergelijkbaar, hoewel het aantal zelfstandigen in de nieuwe statistiek sterker terugloopt.

Vergelijking van het verloop van de zelfstandige werkgelegenheid

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gecumuleerd verloop 1995-2001
Vorige publicaties							
- niveau (x 1000 personen)	703	699	693	688	685	682	
- verloop (pct.)	0,6	-0,6	-0,9	-0,7	-0,4	-0,4	-2,4
Huidige publicaties ^(*)							
- niveau (x 1000 personen)	713	710	703	695	689	682	
- verloop (pct.)	0,5	-0,4	-1,0	-1,1	-0,9	-1,0	-3,9
Vershil							
- niveau (x 1000 personen)	10	11	10	8	4	0	
- verloop (procentpunt)	-0,1	0,2	-0,1	-0,4	-0,5	-0,6	-1,5

(*) Inclusief zelfstandigen-helpers (ongeveer 25 000 personen in 2001).

1.1.4.3 Totale werkgelegenheid

Vergeleken met de tot dusver gepubliceerde cijfers, is het totaal aantal werkzame personen in de Belgische economie in 2001 met bijna 185 000 eenheden opwaarts herzien. Als gevolg van een lichte neerwaartse correctie van het saldo van de grensarbeid, werd de nationale werkgelegenheid voor iets meer dan 180 000 personen gecorrigeerd.

Voor het jaar 2001 wordt de nationale werkgelegenheid nu op 4 198 000 eenheden geraamd. Over het geheel van de periode 1995-2001 sluiten de nieuwe door het

MTA gepubliceerde werkgelegenheidsramingen overigens beter dan vroeger aan bij de ramingen opgesteld aan de hand van de enquête naar de arbeidskrachten van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

De onderstaande grafiek toont de coherentie tussen de kwartaallevolutie van het aantal werkzame personen en de kwartaalgroei van de toegevoegde waarde tegen vaste prijzen, wat de hypothese bevestigt dat de ondernemingen met enkele kwartalen vertraging hun personeelsbestand aanpassen aan de evolutie van hun activiteit.

Vergelijking van het verloop van de totale werkgelegenheid

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Gecumuleerd verloop 1995-2001
Vorige publicaties							
Binnenlandse werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	3 728	3 757	3 801	3 856	3 918	3 964	
- verloop (pct.)	0,4	0,8	1,2	1,4	1,6	1,2	6,7
Saldo grensarbeid(x 1000 personen)	52	52	54	52	52	52	
Nationale werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	3 780	3 809	3 855	3 908	3 970	4 017	
- verloop (pct.)	0,4	0,8	1,2	1,4	1,6	1,2	6,7
Huidige publicaties							
Binnenlandse werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	3 860	3 894	3 962	4 014	4 089	4 148	
- verloop (pct.)	0,3	0,9	1,8	1,3	1,9	1,4	7,8
Saldo grensarbeid (x 1000 personen)	47	48	49	49	50	50	
Nationale werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	3 907	3 942	4 012	4 063	4 139	4 198	
- verloop (pct.)	0,3	0,9	1,8	1,3	1,9	1,4	7,8
Verskil							
Binnenlandse werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	132	137	161	158	171	184	
- verloop (procentpunten)	-0,1	0,1	0,6	-0,1	0,3	0,2	1,1
Saldo grensarbeid (x 1000 personen)	-5	-4	-5	-3	-2	-2	
Nationale werkgelegenheid							
- niveau (x 1000 personen)	127	133	157	155	169	181	
- verloop (procentpunten)	-0,1	0,1	0,6	-0,1	0,3	0,2	1,1

*Evolutie van de toegevoegde waarde en het aantal werkzame personen in de kwartaalrekeningen
(veranderingspercentages t.o.v. het overeenstemmende kwartaal van het voorgaande jaar)*

1.1.5 De volgende stap

De revisie van het aantal werkzame personen is slechts een eerste stap in het herzieningsproces van de Belgische arbeidsmarktstatistiek volgens de nationale rekeningen. De volgende stap zal betrekking hebben op het arbeidsvolume.

Het arbeidsvolume zal gemeten worden zowel in aantal gepresteerde uren als in aantal voltijds equivalenten. Overeenkomstig de door de Europese Commissie opgelegde tijdsnormen, zullen deze variabelen in de loop van 2003 worden opgenomen in de nationale rekeningen. De raming van die variabelen zou moeten leiden tot een meer volledig inzicht in het verloop van de werkgelegenheid en in de samenhang ervan met de ontwikkeling van de toegevoegde waarde en de loonmassa.

1.2 Waarderingsverschillen op voorraden

1.2.1 Algemeen

Voor de ramingen van de nationale rekeningen volgens de definitieve methode, d.w.z. de ramingen twee jaar na het verlopen van de periode waarop de cijfers betrekking hebben, wordt intensief gebruik gemaakt van

administratieve aggregaten uit verschillende bronnen¹¹. De definities op basis waarvan deze aggregaten werden opgemaakt stemmen niet noodzakelijk overeen met de definities van het ESR 1995. Er dienen dan ook correcties te gebeuren om te kunnen overgaan van administratieve aggregaten tot ESR 1995-aggregaten. In het totaal worden er een dertigtal dergelijke correcties aangebracht. Deze zogenaamde "overgangscorrecties" kunnen slechts gebeuren naar aanleiding van de ramingen volgens de definitieve methode, wanneer administratieve aggregaten de basis vormen van de berekeningen.

De voorlopige raming over het voorgaande jaar is niet gestoeld op administratieve aggregaten. Zij bestaat in essentie uit het extrapoleren van de ESR 1995-aggregaten van de voorgaande periode op basis van indicatoren. Voor de meeste overgangscorrecties stelt dit geen probleem. De wijzigingen van jaar op jaar in die correcties zijn zo miniem, dat de extrapolatie van de ESR 1995-aggregaten van het voorgaande jaar heel betrouwbare resultaten oplevert.

Voor de correctie van waarderingsverschillen op voorraden is dit niet het geval. Grote wijzigingen jaar op jaar in de grootteorde en de richting van de correctie zijn

¹¹ De belangrijkste bronnen zijn de bij de Balanscentrale neergelegde jaarrekeningen, de BTW- en RSZ-aangiften, de gezinsbudgetenquête en de diverse structuurenquêtes.

mogelijk. Voor de raming over het laatste jaar wordt deze correctie dan ook rechtstreeks verwerkt tijdens het in overeenstemming brengen van de verschillende invalshoeken waarlangs het bbp wordt berekend.

De correctie voor waarderingsverschillen op voorraden wordt voor de eerste maal doorgevoerd worden op de cijfers met betrekking tot het jaar 2000. Ze wordt niet retroactief doorgevoerd (voor de jaren 1995-1999) omdat de prijswijzigingen in deze jaren veel minder groot waren dan in 2000¹², de kwaliteit van de deflatoren eerder gering is (vanaf 2000 verzamelt het NIS nieuwe reeksen inzake producentenprijzen)¹³ en de aanbod- en gebruikstabellen over 1995, 1997, en 1999 ondertussen gefinaliseerd zijn.

1.2.2 Voorraadwaardering in de bedrijfsboekhouding

De boekhoudwetgeving in België laat verschillende systemen van voorraadwaardering (LIFO -Last In First Out-, FIFO -First In First Out-, gemiddelde prijzen, individuele prijzen) toe. Afhankelijk van de gekozen methode zullen de prijsfluctuaties de waarde van de eindvoorraad verschillend beïnvloeden en dus ook het bedrag van de voorraadwijzigingen, de bruto marge (toegevoegde waarde) en de winst.

Dit wordt geïllustreerd aan de hand van een fictief voorbeeld. Een onderneming beschikt op 31/12/1999 over een voorraad aangekochte goederen (grondstoffen of handelsgoederen) van 500 eenheden gewaardeerd aan € 1/eenheid. In 2000 en 2001 worden iedere maand 500 eenheden aangekocht en verwerkt (grondstoffen) of doorverkocht (handelsgoederen). Dit betekent dat de fysieke voorraadwijzigingen gelijk zijn aan nul in 2000 en 2001. De prijzen van de aangekochte goederen stijgen met 12 pct. in 2000 en dalen met 2 pct. in 2001. De waarde van de eindvoorraad bij LIFO- en FIFO-waardering, de twee meest gebruikte vormen van voorraadwaardering, is de volgende:

Prijsindex en waarde van de voorraden

	1999	2000	2001
<i>Prijsindex van de voorraden</i>			
niveau	100,0	112,0	109,8
verloop (pct.)		12,0	-2,0
<i>Waarde van de voorraden (in €)</i>			
FIFO	500	560	549
LIFO	500	500	500

Bij FIFO-waardering wordt eerst de waarde van de beginvoorraad verrekend in de kostprijs van de verkochte goederen en nadien de aankopen van januari tot november. De 500 eenheden aangekocht in december 2000 worden opgenomen in de eindvoorraad per 31/12/2000 tegen € 560 (=500 eenheden * € 1,12/eenheid).

Het daaropvolgende jaar wordt eerst deze beginvoorraad verrekend (€ 560) en nadien de aankopen van januari tot november. De aankopen van december 2001 verschijnen op de balans per 31/12/2001 tegen € 549 (=500 eenheden * € 1,098/eenheid).

Bij een LIFO-waardering worden eerst de aankopen van december verrekend in de kostprijs van de verkochte goederen en nadien deze van november tot januari. De 500 eenheden goederen in voorraad blijven m.a.w. gewaardeerd aan € 1/eenheid of € 500 (waarde per 31/12/1999).

De effecten van FIFO en LIFO op de balans en de resultatenrekening van de onderneming zijn in onderstaande tabellen opgenomen¹⁴:

¹² Prijsindexcijfer van de industriële productie: 1996: +0,6 pct., 1997: +1,7 pct., 1998: -1,2 pct., 1999: -0,4 pct., 2000: + 8,8 pct. Deflator van de invoer: 1996: +2,6 pct., 1997 +5,5 pct., 1998: - 2,3 pct., 1999: + 0,7 pct., 2000: +11,8 pct.

¹³ De outputprijzen van ondernemingen die verkopen op de binnenlandse markt bepalen, naast de invoerprijzen, de prijzen van de door Belgische ondernemingen aangekochte handelsgoederen, grondstoffen en hulpstoffen.

¹⁴ We veronderstellen dat alle aankopen en verkopen ook effectief worden betaald, dat de winst wordt gereserveerd en dat volgende posten, die ook de toegevoegde waarde mee kunnen beïnvloeden, gelijk zijn aan nul: voorraadwijzigingen van geproduceerde goederen, zelf geproduceerde activa, andere bedrijfsopbrengsten, aankopen van diensten en andere bedrijfskosten.

		FIFO			LIFO	
		1999	2000	2001	2000	2001
		<i>Balans, in €</i>				
Activa	Voorraad	500	560	549	500	500
	Bank	200	1 800	3 500	1 800	3 500
Passiva	Kapitaal	700	700	700	700	700
	Reserves	0	1 660	3 349	1 600	3 300
		<i>Resultatenrekening, in €</i>				
	Omzet (1)		8 000	8 300	8 000	8 300
	Aankopen		6 400	6 600	6 400	6 600
	Voorraadwijzigingen (toename -, afname +)		-60	+11	0	0
	Kostprijs verkochte goederen (2)		6 340	6 611	6 400	6 600
	Brutomarge (1) - (2)		1 660	1 689	1 600	1 700

Uit dit voorbeeld blijkt dat, enkel wanneer LIFO wordt gewaardeerd de voorraadwijzigingen gelijk zijn aan nul, wat overeenstemt met de realiteit.

Een FIFO-waardering geeft aanleiding tot de registratie van een voorraadstijging in 2000 en een voorraaddaling in 2001. Het is duidelijk dat hier enkel prijseffecten spelen omdat de voorraad van eind 1999 in feite geherwaardeerd wordt aan prijzen van respectievelijk december 2000 en december 2001.

De toegevoegde waarde (bruto marge) zoals deze kan worden afgeleid uit de jaarrekeningen wordt beïnvloed door het bedrag van de voorraadwijzigingen: in 2000 (stijgende prijzen) ligt de toegevoegde waarde resulterend uit een FIFO-waardering van de voorraden hoger dan bij een LIFO-waardering; in 2001 (dalende prijzen) is het omgekeerde waar.

Hierdoor is het verloop van de toegevoegde waarde (bruto marge) tussen 2000 en 2001 ook sterk verschillend in de twee systemen:

Verloop van de brutomarge

	2000	2001	Δ 2001
FIFO	1 660	1 689	+29
LIFO	1 600	1 700	+100

Het niveau en de groei van de uit de jaarrekeningen afgeleide toegevoegde waarde is afhankelijk van de

gehanteerde voorraadwaarderingssystemen. Omdat de jaarrekeningen voor de nationale rekeningen de voornaamste bron zijn voor de raming van de toegevoegde waarde van de niet financiële vennootschappen dienen deze cijfers, waar nodig, te worden gecorrigeerd.

1.2.3 Voorraadwaardering in de nationale rekeningen

1.2.3.1 Principes

In de nationale rekeningen moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen nominale waarderingsverschillen en voorraadveranderingen. In bovenstaand voorbeeld levert de LIFO-waardering boekhoudkundig cijfermateriaal op dat in overeenstemming is met de nationale rekeningen (en dus zonder correctie kan worden gebruikt).

De voorraadwijzigingen die bij FIFO-waardering ontstaan, dienen in dit voorbeeld integraal te worden beschouwd als nominale waarderingsverschillen. Wordt de correctie ingevolge nominale waarderingsverschillen niet doorgevoerd dan levert zowel de productie- als de bestedingsoptiek vertekende cijfers op. Voortbouwend op het cijfervoorbeeld voor 2000 wordt onderstaand resultaat bekomen (er wordt aangenomen dat de omzet van fabrikaten geleverd wordt aan het buitenland en dat de aangekochte grondstoffen afkomstig zijn uit het buitenland).

			Output	Invoer	Intermediair verbruik	Voorraad- wijzigingen	Uitvoer
FIFO (zonder correctie)	Grondstoffen			6 400	6 340	60	
	Fabrikaten		8 000				8 000
	bbp	Productieoptiek	Output - Intermediair verbruik =		8 000 - 6 340 =		1 660
		Bestedingsoptiek	Δ Voorraad + Uitvoer - Invoer =		60 + 8 000 - 6 400 =		1 660
LIFO	Grondstoffen			6 400	6 400	0	
	Fabrikaten		8 000				8 000
	bbp	Productieoptiek	Output - Intermediair verbruik =		8 000 - 6 400 =		1 600
		Bestedingsoptiek	Δ Voorraad + Uitvoer - Invoer =		0 + 8 000 - 6 400 =		1 600

In de nationale rekeningen worden de mutaties in de opeenvolgende balansen dus enkel verklaard door financiële transacties (toename van de banktegoeden) en nominale waarderingsverschillen.

In dit geval mogen in de reële rekeningen dan ook geen voorraadwijzigingen worden geregistreerd.

1.2.3.2 Correctie uit hoofde van waarderingsverschillen op voorraden voor het jaar 2000

De prijzen van de door de Belgische ondernemingen aangekochte handelsgoederen en grondstoffen zijn in 2000 met ongeveer 10,7 pct. gestegen tegenover 1999. Dit is het gemiddelde van de prijsstijgingen van ingevoerde en van nationaal geproduceerde goederen.

De waarde van de voorraden grondstoffen en hulpstoffen en handelsgoederen per einde 1999 zijn gekend via de jaarrekeningen.

Voor iedere bedrijfstak uit de verwerkende nijverheid, energie, bouw en handel wordt een raming gemaakt van de wijziging van de prijzen van de aangekochte goederen tussen december 1999 en december 2000.

Door deze prijsindex toe te passen op de voorraad per 31/12/1999 kan men voor iedere bedrijfstak de voorraad per einde 1999 herwaarderen aan prijzen van 2000. Het verschil tussen deze twee bedragen is het maximale waarderingsverschil op de voorraden, in de veronderstelling dat alle ondernemingen FIFO waarden. Het in de jaarrekening geboekte bedrag van de voorraadwijzigingen dient te worden gecorrigeerd voor dit waarderingsverschil. Per saldo bekomt men dan het bedrag dat als een effectieve voorraadwijziging moet worden geregistreerd.

Het aldus geraamde (maximale) waarderingsverschil bedraagt € 689 mln op grond- en hulpstoffen en € 1 981 mln op handelsgoederen of in totaal € 2 670 mln. Het waarderingsverschil dat effectief wordt verwerkt in de cijfers voor 2000 is twee derden hiervan of € 1 780 mln; hierbij wordt verondersteld dat één derde van de voorraden correct wordt gewaardeerd vanuit de optiek nationale rekeningen (LIFO of aanverwante methode)¹⁵.

De aldus geraamde correctie belooft 1,3 pct. van de toegevoegde waarde van de niet-financiële vennootschappen en 0,7 pct. van het bbp. Dit betekent dat, indien deze correctie niet zou doorgevoerd zijn, het niveau en de groei van het bbp in lopende prijzen met 0,7 pct. zou overschat zijn en dat de sectorrekening van de niet-financiële vennootschappen in belangrijke mate zou vertekend zijn (overschatting van de toegevoegde waarde, het bruto exploitatieoverschot en de voorraadwijzigingen ten belope van € 1 780 mln).

De herziening van het bbp in 2000¹⁶ vindt zijn oorsprong niet in deze correctie voor waarderingsverschillen te maken omdat hierop al was geanticipeerd in de berekeningen van 2001 over 2000: zowel de productieoptiek (toegevoegde waarde) als de voorraadwijzigingen werden naar beneden aangepast in afwachting van een meer precieze raming van de waarderingsverschillen op voorraden die in de loop van 2002 is gebeurd.

¹⁵ Alhoewel FIFO-waardering in België ongetwijfeld de meest gebruikte voorraadwaarderingsmethode is, kennen we momenteel het juiste belang van de diverse methodes nog niet. Vanaf het boekjaar 2002 zal evenwel (via de aangepaste structuurenquête) rechtstreekse informatie beschikbaar zijn over de door de ondernemingen gebruikte voorraadwaarderingsmethodes. Het is dus waarschijnlijk dat de huidige correctie voor 2000 in de toekomst nog wordt herzien.

¹⁶ De belangrijkste oorzaken van de herziening van het bbp voor het jaar 2000 zijn uitgelegd in het hoofdstuk Sleutelgegevens uit de nationale rekeningen.